

3. Непесов К. А. Налоговое регулирование трансфертного ценообразования в российском и зарубежном праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / К. А. Непесов. – М., 2005.

*Кобильнік Дмитро Анатолійович – к. ю. н., доцент,
доцент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

Д. М. Рева

РОЛЬ ПОДАТКОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У РЕГУЛЮВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ

У статті розглянуто механізм податкового стимулювання інноваційної сфери в Україні. Приділено увагу питанням винайдення способів та меж балансування між державними та приватними інтересами у процесі податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, податкове стимулювання, інноваційний процес, спеціальний податковий режим.*

На сьогодні чимало країн світу ставлять за мету забезпечити високий рівень конкурентоспроможності своїх економік. Одним з головних чинників, що сприяє досягненню такої мети, це висока інноваційна активність. Сучасна історія та практика доводять, що, надавши стимулюванню інноваційної діяльності пріоритету серед основних напрямків економічної політики, можливо досягнути зростання економіки за відносно коротких проміжків часу.

Говорячи про інноваційну діяльність, треба враховувати, що її зв'язок з високим комерційним ризиком завжди залишається тісним. Даний висновок підтверджується не стільки результатами загального спостереження, скільки реальними результатами дій тих, хто має фінансові ресурси та прагне їх залучити до розвитку того чи іншого виду діяльності. Інвестори готові інвестувати у розвиток інновацій в обмін на зрозумілі та сприятливі умови роботи. Перш за все це стосується податкового навантаження. Зауважимо, що окрім непрямих (податки) інструментів стимулювання інноваційного розвитку можуть застосовуватися й прямі (бюджетне фінансування). Проте, не виключаючи прямого регулювання,

більшість вчених надають перевагу у застосуванні саме непрямим методам регулювання.

Податки є чи не найбільшим чинником, з яким бізнес та інвестори порівнюють свої очікування на компенсування ризиковості інвестицій, а держава готова поступитися тільки у виключних випадках.

Запровадження політики податкового стимулювання інноваційної діяльності фактично означає винайдення способів та меж балансування між державними та приватними інтересами, результатом яких є обопільне задоволення інтересів кожного з суб'єктів. Держава, поступаючись своїми поточним фіскальним інтересом при податковому стимулюванні інноваційної діяльності, вправі розраховувати на задоволення інших адекватних йому потреб, як-то інвестування вивільнених ресурсів у виробництво, фундаментальні дослідження, прикладні розробки, розширення виробництва корисної продукції, зменшення відтоку з країни носіїв інтелектуального потенціалу, тощо. Платник податків в обмін на створення нових робочих місць та оплату праці висококваліфікованих спеціалістів, несення значних фінансових затрат з довгостроковою окупністю, виробляючи імпортозаміщену, експортноорієнтовну або інші, що мають попит, види продукції вправі розраховувати на зниження податкового тиску, на дотримання гарантій незмінності законодавства у довгостроковій перспективі, на компенсацію збитків у разі порушення державою своїх зобов'язань тощо.

Відразу зауважимо, що було б неправильно обмежитися визначенням переліку податків, через які можливо мотивувати суб'єктів інноваційних відносин, та дискутувати щодо шляхів корегування елементів кожного з них задля визначення оптимального податкового тиску. Визначити податкові преференції та вибудувати механізм їх застосування стосовно конкретного податку, через який вони будуть надаватися, буде також недостатньо.

При вирішенні питання податкового стимулювання інноваційної діяльності необхідно враховувати, що у платника завжди буде спокуса здійснити витрати на інновації у короткостроковій перспективі, отримати податкові преференції та на цьому зупинитися. Програма податкового стимулювання має бути спрямована на заохочення платників працювати системно, а не поривчасто, нарощувати свою інноваційну діяльність, не зупиняючись на досягнутому. Тому посилення стимулюючого впливу має супроводжуватися зменшенням витрат суб'єктів інноваційної діяльності.

Друге питання, яке підлягає вирішенню, це рівномірність у застосуванні стимулюючого впливу на платників інноваційної спрямованості. Податкові преференції мають заохочувати до створення та розвитку інновацій всі підприємства незалежно від напрямку їх інноваційної діяльності, а з огляду на процеси технічного та технологічного удосконалення. Це дозволить охопити всіх суб'єктів, задіяних в інноваційній сфері, та забезпечить необхідний рівень інноваційної активності в цілому по країні.

В цьому контексті слід погодитися з думкою, висловленою О. Молдованом. Автор на прикладі податкових пільг, критикуючи галузевий підхід у їх розподілі, зазначає, що він провокує в Україні своєрідний кумулятивний ефект, коли збільшення переліку галузей, що отримують податкові пільги, посилює бажання інших пролобіювати й собі податкові преференції. Якщо на початку розробки Податкового кодексу пільги планувалося надати лише альтернативній енергетиці, авіабудуванню та підприємствам, що займаються видобутком метану з вугільних родовищ, то на завершальній стадії перелік таких галузей значно розширили, включивши до нього зокрема суднобудування, аграрне машинобудування, легку промисловість, готельний бізнес. Уже після прийняття такого Кодексу пільг домоглися підприємства ІТ-індустрії, а представники суднобудування пролобіювали додатковий пакет преференцій, зокрема ексклюзивне зниження ставки єдиного соціального внеску (ЄСВ) та списання податкової заборгованості. Прийняття Закону «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» узагалі дозволило отримати пільги фактично будь-якому підприємству, яке має можливість пролобіювати свої інтереси в органах влади [1].

Третій крок, який необхідно здійснити, вирішуючи проблему податкового стимулювання окресленої сфери діяльності, – чітко та диференційовано підійти до розуміння інноваційного процесу. Загальновідомо, що інноваційний процес складається з таких етапів, як-то наукові дослідження та розробки; впровадження у виробництво; комерціалізація (вихід на ринок). Кожен з таких етапів має своє змістове наповнення, проте всі поєднані загальною метою отримати ефективну споживчу інновацію. Змістове наповнення кожного з вказаних етапів інноваційної діяльності – від генерації нової ідеї, її утілення у інтелектуальний продукт (інновацію), передача інновації зі сфери знань к виробнику до, нарешті, комерційного виробництва інноваційного продукту – підлягає врахуван-

ню задля цілей податкового стимулювання. Тільки так можливо забезпечити посилення стимулюючого впливу податкових інструментів на інноваційний процес в цілому та на окремі його етапи.

Таким чином, кожен з етапів інноваційної діяльності підлягає стимулюванню. Зміст податкового стимулювання має враховувати особливості кожного з етапів та рівень інноваційної активності задіяних в ньому суб'єктів. Але податковим стимулюванням має охоплюватися увесь інноваційний цикл, починаючи від наукових досліджень та розробок, далі – впровадження у виробництво, та продовжитися в комерціалізації.

Одночасно, слід враховувати, що як інноваційний процес в цілому, так і кожний з його етапів запускаються в дію відповідними суб'єктами. Саме на таких суб'єктів і спрямовується стимулюючий вплив. Відмінності змісту етапів інноваційного процесу обумовлюють специфіку задіяного в ньому суб'єктного складу, що впливатиме на вибір набору інструментів податкового стимулювання.

І тільки після цього можливо робити четвертий крок – визначитися із податковими перевагами з огляду на особливості етапів інноваційного процесу. Це обумовлено потребою оригінального підбору мотиваційних інструментів податкового характеру щодо кожного з етапів життєвого циклу інновацій. Невірний підбір податкових переваг може дестимулювати суб'єктів певної ланки здійснювати свою діяльність, пов'язану із створенням інноваційного продукту. У підсумку це може створити перешкоди у реалізації інноваційного процесу в цілому.

Такий підхід дозволить комплексно та адресно охопити всіх суб'єктів, задіяних у інноваційному процесі, з огляду на змістовність кожного з його етапів, рівня ризикованості й затратності, життєвого циклу інновацій. Одночасно це виключить практику спотворення конкуренції за рахунок підтримки підприємств окремих лобістів та забезпечить щоріку прозорість бюджетного процесу.

На сучасному етапі українським законодавцем запроваджено дві основні моделі податкового стимулювання. Перша представлена загальними податковими стимулами. Вона є не винятком із загального податкового режиму, а окремим механізмом отримання переваг за певних умов. Для отримання таких податкових послаблень платнику необхідно задекларувати своє право на їх отримання й користуватися ними автоматично, в силу положень Податкового кодексу України [2]. Друга модель представлена податковими пільгами. Обсяг розповсюдження стимулюючого впливу податкових пільг визначено статтею 30 названого Кодексу. Законодавець

закріпив наступні форми надання податкових пільг: 1) звільнення від сплати податку та збору, як форма податкової пільги передбачає можливість спеціального суб'єкта, у якого виникає об'єкт оподаткування, не сплачувати податок в повному обсязі; 2) встановлення зниженої ставки податку та збору спричиняє часткове звільнення від обов'язку сплатити податок внаслідок зменшення його розміру; 3) податкове вирахування (знижка), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору. Дана форма пільги спрямована на зменшення бази оподаткування на певну суму, що в підсумку дає менший розмір податкового відрахування; 4) зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору.

За іншої моделі податкове стимулювання реалізується в рамках не загального, а спеціального режиму оподаткування, використання якого передбачає заявний порядок обрання та отримання більш ширшого кола сприятливих умов. Іншими словами, загальний податковий режим передбачає такий порядок оподаткування, в межах якого всі зобов'язані суб'єкти несуть податковий тягар в повному обсязі в порядку, визначеному Податковим кодексом. Запроваджуючи спеціальний податковий режим, законодавець, відштовхуючись від базових способів правового регулювання, вдається до коригування загального режиму, впроваджуючи певні виключення, доповнення, поєднання позитивних зобов'язань, заборон, дозволів. Згідно з п.11.2 ст.11 Податкового кодексу України спеціальний податковий режим – система заходів, що визначає особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів [2].

Треба констатувати, що Податковий кодекс з моменту ухвалення демонстрував слабо плинний процес поодинокі вибіркових змін в оподаткуванні окремих питань, що мають відношення до інноваційних процесів. Ряд запроваджених положень так і залишився на рівні декларування, будучи не підкріпленим відповідним механізмом реалізації. Не має сенсу ще раз нагадувати про відмову держави з прийняттям Податкового кодексу від побудови системи оподаткування за такою засадою як-то стимулювання інноваційних процесів.

Такий неефективний та неадекватний по відношенню до сучасних реалій спосіб створення в Україні механізму податкового стимулювання інноваційної сфери потребує радикальних змін. Досягнути мети побудови інноваційно-спрямованої економіки, конкурентної рівні країн Європейського Союзу та світу, можливо шляхом введення для підприємств, які залучені до процесу створення інновацій та їх комерціалізації, спеціального податкового режиму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Молдован О. Дестимулюючі пільги [Електронний ресурс] / О. Молдован // Дзеркало тижня. – 2013. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/destimulyuyuchi-pilgi-.html>.
2. Податковий кодекс України : від 2 груд. 2010 р. №2755-І // Голос України. – 2010. – №229–230.

*Рева Дар'я Миколаївна – к. ю. н., старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

В. А. Чубенко

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено актуальні питання здійснення міжнародних розрахунків із дотриманням вимог, передбачених українським законодавством. Також приділено увагу компетенції Національного банку України у цих відносинах.

Ключові слова: міжнародні розрахунки, зовнішньоекономічний договір, розрахунки в іноземній валюті.

Правове регулювання міжнародних розрахункових зобов'язань є важливим аспектом належного функціонування будь-яких господарських відносин, в яких беруть участь держави, суб'єкти господарювання та інші учасники цих відносин.

Так, ст. 344 Господарського кодексу України допускає регулювання міжнародних розрахунків нормами міжнародного права, банківськими звичаями і правилами, умовами зовнішньоекономічних контрактів, валютним законодавством країн – учасниць розрахунків [1].

Попри те, що законодавством України, міжнародними договорами, звичаями суб'єктам господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, надані широкі права, щодо самостійного визначення форм розрахунків, платіжних умов, способів та засобів таких розрахунків, регулювання міжнародних розрахунків на державному рівні має надважливе значення, оскільки сторони будь-якого зовнішньоекономічного договору мають застосовувати лише ті інструменти, які не суперечать внутрішньому законодавству країни.